

JORDAN: ØNSKELANDET, HVORFRA INGEN VEJE FØRER TIL EUROPA

Jordan er kun overgået af Libanon, når det gælder flygtningenes andel af befolkningen, og det forarmede land kan når som helst bryde sammen under flygtningebyrden. Det ønsker ingen, og dét pressionsmiddel har styret været dygtigt til at udnytte.

Af Flemming Weiss Andersen

med assistance fra Ammar Hamou i Jordan

»Jeg troede, at jeg skulle være her i en to-tre måneder,« fortæller matematiklæreren Ahmed, som ikke vil have sit efternavn frem. Han kommer fra Deraa i det sydlige Syrien, hvor oprøret mod diktaturet startede med fredelige demonstrationer.

Han er én blandt de cirka 660.000 syriske flygtninge, som har ladet sig registrere i FN's flygtningeorganisation (UNHCR) og i det jordanske indenrigsministerium. Over 80 procent af dem bor sammen med jordanerne i hovedstaden eller i byer og landsbyer oppe ved grænsen. Kun omkring 120.000 (17-18 procent) bor i de nordlige flygtningelejre. Ahmed er én af dem.

Jordans regering hævder, at et flertal ikke har ladet sig registrere, og at landet huser mellem 1,4-1,5 millioner syrere.

Uanset tallets reelle størrelse medvirker de syriske flygtninge sammen med blandt andre irakiske, yemenitiske, sudanske og 2,2 millioner registrerede palæstinensiske flygtninge til at bringe Jordan på en andenplads efter Libanon, når det gælder flygtningenes andel af befolkningen.

Alligevel oplever landet tilsyneladende meget få spændinger mellem befolkningsgrupperne. Integrationen virker forholdsvis problemfri, og sproget kan være så ens, at det er umuligt at skelne

mellem en flygtning fra Syriens sydlige Deraa-provins og en indfødt jordaner fra den nordlige del af landet.

Flygtningene sammenligner ofte deres vilkår med dét fremmedhad, de hører om, at en del syrere i Tyrkiet er udsat for, og den utryghed, mange føler i Libanon.

Så for de stærke kræfter i EU-landene, som hævder, at flygtningene hører hjemme i nærområderne, ligner Jordan et ønskeland. Skulle flygtningene mene noget andet, fører ingen veje til Europa.

Klemte inde mellem det borgerkrigshærgede Syrien, det uroplagede Irak, det ugæstfri Saudi Arabien, Israel og den besatte Vestbred, og med den snævre og stærkt bevogtede Aqaba-bugt som eneste sejlroute, er flygtningene spærret inde.

Nu, ni år efter at de første flygtninge ankom, har de formelt to udrejsemuligheder, som virker lige umulige for de fleste: De kan enten tage tilbage til Syrien, eller blive genbosat i et tredjeland.

Op mod 40.000 menes at være rejst hjem til Syrien siden oktober 2018, da grænsen blev åbnet for tilbagerejse, mens den fortsat er lukket for nye flygtninges indrejse, sådan som den har været det siden 2016. I løbet af 2019 gik trafikken imidlertid næsten helt i stå. Og kun 5.000 af 75.000 berettigede blev ifølge UNHCR genbosat i et tredjeland i løbet af 2019. Af dem modtog EU-landene i alt 3.215. Ungarn, Polen og Danmark modtog nul.

Til gengæld har EU i lighed med USA og en række enkeltlande i løbet af de seneste år sat turbo på indsatsen for at støtte flygtningene i nærområderne og øget både den bilaterale bistand til Jordan og den direkte bistand til flygtningene betragteligt.

På kanten af sammenbrud

Selvom Jordans kong Abdullah II ikke i lighed med Tyrkiets præsident Recep Tayyip Erdogan kan true med at »åbne portene

på vid gab til Europa«, har kongen og hans skiftende regeringer et næsten lige så effektivt pressionsmiddel over for donorlandene: det ressourcefattige og forarmede Jordan kan når som helst bryde sammen under flygtningebyrden.

Det er et pressionsmiddel, som er lige så reelt, som det har været politisk misbrugt, lige siden Jordan blev overvældet af den første store palæstinensiske flygtningestrøm i forbindelse med udråbelsen af staten Israel i 1948, som i løbet af blot to år tredobbede den daværende befolkning fra en halv til halvanden million. Dengang var det fortrinsvis de arabiske nationer, der måtte holde landet kørende med nødhjælp. Nu har både Vestmagterne og Golfstaterne en vital interesse i at holde landet kørende med store donationer.

I 2002 vedtog EU en samarbejdsaftale med Jordan som led i EU's naboskabsprogram, og i 2010 gav EU landet særstatus på grund af dets »vigtige rolle til fremme af stabilitet, moderation og religiøs tolerance i Mellemøsten.«

Da de første syriske flygtninge ankom i 2011, var EU's kontorer derfor for længst etablerede, omend flere kom til. Det skete i samarbejde med internationale organisationer og NGO'er, som alle arbejder under devisen, at den hjælp, der gives til flygtningene, også skal komme de fattigste jordanere til gode.

Omkring halvdelen af, hvad EU donerer, går via den jordanske centralbank til statsbudgettet. Den anden halvdel går til internationale organisationer og NGO'er. EU er nu involveret i 88 projekter i Jordan, hvoraf 27 er specielt rettet mod flygtningene.

EU-fonden MADAD, som siden 2014 har haft til opgave at støtte de syriske internt fordrevne samt flygtninge i nørømråderne, meddeler, at EU har doneret knap 21 milliarder kroner siden 2011 til dækning af al slags nødhjælp, infrastrukturprojekter, børns skolegang, kontanthjælp og opstartshjælp i Jordan.

EU ligger kun på en tredjeplads, når det gælder donationer til Jordan. På førstepladsen ligger USA (6,3 milliarder kroner om året plus 2,7 milliarder kroner i militærhjælp) efterfulgt af Golfstaterne med Saudi Arabien og Emiraterne i spidsen (mindst 53,5 milliarder kroner i løbet af de seneste otte år). Facit er, at Jordan lavt sat i alt har modtaget 132 milliarder kroner siden 2011 og er et af verdens største modtagerlande.

I 2016 regnede magasinet The Economist ud, at landet dét år modtog cirka 1.800 kroner i udenlandske donationer pr. indbygger, eller dobbelt så meget som Afghanistan.

Ifølge den jordanske finansminister Mohamad al-Ississ kan landet umuligt overleve uden. Regionens krige og konflikter har kostet op mod 40 procent af nationalproduktet, hævder han. IMF kan konstatere, at landets vækst, trods donationerne, er faldet fra 4 til under 2 procent, og at den bør være på mindst syv procent for at følge med befolkningstilvæksten.

Som tak for de mange penge kvitterer Jordans kongehus og regeringer på den ene side med forsigtige demokratiseringstiltag og en smule øget respekt for menneskerettighederne til ære for Vesten, og på den anden side bakker de op om Golfstaternes modstand mod netop det samme.

Dele af IMF's og EU's krav om nødvendige økonomiske reformer implementeres alt for sent, samtidig med at landets ledere gør deres yderste for at overbevise befolkningen om, at Jordan stadig er en selvstændig stat med konservative, islamiske værdier.

Arbejdstilladelser

EU kommer ofte under kritik for ikke i tilstrækkelig grad at bruge donationerne til at få gennemført indlysende nødvendige reformer, som kunne gavne landets økonomi og styrke de svage samfundsgruppers rettigheder.

Det gælder for eksempel det jordanske regimes diskrimination af syreres adgang til arbejdsmarkedet, som er ét blandt flere punkter, hvor syrerne reelt behandles som andenrangsborgere.

Det mærker blandt andre Salam Abdul Rahim og hendes familie, som kommer fra en næsten totalt udbombet forstad til Damaskus, hvor hun og hendes mand i 2013 forlod et velstående liv i et stort hus, som nu er ødelagt.

Nu bor de i et fattigkvarter i Amman med deres fire børn og en smertelig erindring om dusinvis af naboer og familiemedlemmer, som har mistet livet under Assad-styrkernes angreb.

Under coronapandemiens nedlukninger i foråret 2020 levede familien næsten udelukkende af FN's flygtningeorganisation UNHCR's tilskud, det vil sige cirka 1.300 kroner til udgifter og cirka 1.245 kroner i hjælp til fødevarer. Det slog ikke til, og i tre måneder har familien ikke kunnet betale husleje, vand og elektricitet.

I juli genåbnede samfundet så meget, at Salam Abdul Rahims mand kunne genoptage sit arbejde som daglejer i byggebranchen. Det giver ham på gode dage omkring 220 kroner i dagløn. Men han løber en risiko, for han har ikke nogen arbejdstilladelse. Og den gamle bil, han har købt for ikke at bruge halvdelen af sin løn på at komme rundt til de skiftende arbejdssteder, kører han ulovligt i.

Et syrisk kørekort gælder nemlig ikke til biler på jordanske nummerplader, og for at få et jordansk kørekort skal syriske flygtninge opfylde nogle meget specifikke krav som for eksempel at være en betydelig investor, universitetsstuderende på mindst andet år eller chauffør i en turistbil. En syrer kan heller ikke eje en bil, så den køber man i en jordaners navn.

Lukkede professioner

De »lukkede professioner« udgør imidlertid et endnu større pro-

blem for syrerne end arbejdstilladelserne. Betegnelsen dækker alle stillinger i den vildtvoksende offentlige forvaltning, politiet og hæren, samt alle veluddannede jobs i alle sektorer, for eksempel i sygehusvæsenet, undervisningssektoren, retsvæsenet, medierne og i industrien.

Det betyder, at de meget få syriske flygtninge, som er heldige at få stipendium til en højere uddannelse via eksempelvis det EU-støttede HOPES-program, efter endt eksamen højst kan håbe på at få tilladelse til at tage arbejde i en restaurant eller i et supermarked.

At sidde ved kassen er dog stadig ikke muligt - at slå beløb ind er formelt også »en lukket profession.« Men alligevel vrimler det med syrere overalt i den private sektor, hvor alle ser stort på løven. Og straffen for at have en forkert eller slet ingen arbejdstilladelse er som regel mild: Man skriver under på en erklæring om, at man stopper arbejdet - og møder så op igen næste dag.

Men de diskriminerende love minder dagligt syrerne om, at de er andenrangsborgere, og i sjældne tilfælde har det vist sig, at regimet når som helst kan tage lovene mere håndfast i anvendelse, hvis nogen i systemet ønsker at skille sig af med en flygtning og for eksempel deportere vedkommende til Rukban-lejren, en overfyldt opsamlingslejr langt ude i ørkenen på den syriske side af grænsen.

Der er stor forskel på lejrene, fra den veldrevne Zaatari-lejr, som regeringen og det internationale samfund gerne viser frem for alverdens statsledere og skuespillere, til »Landsby nr. 5» i Azraq-lejren, hvor de jordanske myndigheder opbevarer cirka 12.000 syrere, fortrinsvis kvinder og børn, i ét stort fængsel, fordi de frygtes at være infiltreret af terrorister.

Matematiklæreren Ahmeds lejr er en af de gode, hvor man let får tilladelse til frit at gå ind og ud, og hvor man »får alt, hvad man har brug for.»

Alligevel føler han, at det er et usselt liv.

»Selv legetøj til børnene er her. Men det er ikke legetøj, som jeg har valgt til mine børn. Og det kan jeg ikke holde ud,« siger han.

Hans største ønske er at forlade lejren og forsørge sin kone og tre børn på normal vis. Men det er en højst usikker satsning. Han er uddannet landbrugsingeniør, en »lukket profession«, ligesom hans nuværende stilling som matematiklærer inde i lejren er det. Så hans eneste mulighed er formentligt at arbejde ulovligt, og det tør han ikke af angst for at blive deporteret.

EU har svært ved at slå igennem på kerneområder som styrkelse af civilsamfundet og kvinders rettigheder. De jordanske ministerier blokerer eller forsinker processen og mener generelt, at man bør tage hensyn til landets konservative kultur, og at kvinders anliggender varetages bedre af staten.

Når det gælder ytringsfrihed og demokratisering er alt i løbet af de seneste år gået i den forkerte retning, specielt efter Trump-administrationens lancering af den såkaldte fredsplan for Mellemøsten. Politiet arresterer journalister som sjældent før, men de bliver som regel hurtigt løsladt igen, for Jordans regime er i sammenligning med naboernes stadig forholdsvis mildt.

”Vend aldrig tilbage. For børnenes skyld”

For de syriske flygtninge er Jordan alligevel stadig en fredelig oase i sammenligning med det helvede, de forlod.

Eller som matematiklæreren Ahmed fik at vide af en slægtning, der havde benyttet grænseåbningen til at besøge sin og Ahmeds hjemstavn i den sydlige Deraa-provins, men som blev indrulleret i Assads hær og forhindret i at tage tilbage til Jordan igen:

»Her er ikke nogen sikkerhed og du vil ikke kunne genkende din hjemegn. Og her mener jeg ikke kun systemet, det er hele samfundet og folks natur, som har ændret sig til det værre.«

For Salam Abdul Rahim og hendes mand og børn er der heller ingen vej tilbage. Hendes mand har været arresteret tre gange efter at have deltaget i fredelige demonstrationer, fortæller hun.

»Den ene gang slog og torturerede de ham i 50 dage.«

Hendes svigerindende er blandt de cirka 40.000, der er vendt tilbage.

»Hun sagde, at vi aldrig nogensinde må vende tilbage. For børnenes skyld. De får ingen ordentlig skolegang, og der er ingen sikkerhed. Ikke engang kvinderne kan vide sig sikre.«

Flygtningene hører om forsvindinger blandt de hjemvendte, og den største angst blandt mange er, at det jordanske kongehus skal følge Emiraternes eksempel og normalisere de diplomatiske forbindelser med Assad-regimet.

Det kan føre til flere tvangsdeportationer til Syrien, frygter de, for Jordan har aldrig underskrevet FN's flygtningekonvention.

Men tvangsdeportationer kommer aldrig på tale, beroliger man i EU-kredse. For så ville Jordan miste alle de uundværlige støtte-midler, og det kommer til at tage mange år, før Jordan kan klare sig uden.

Coronapandemi, en turistsektor i ruiner, fortsat uro i Syrien og Irak er blot nogle af de udfordringer, Jordan står overfor. I EU's kontorer er man i færd med at omorganisere indsatsen ved at neddrøse de afdelinger, som kom til i 2011 med ekspertise i nødhjælp for i stedet at forstærke de afdelinger, som er gearede til at beskæftige sig med længerevarende, bæredygtig udvikling på det økonomiske og det humanitære område.

Finansieringen skal som hidtil varetages af MADAD-fonden, som egentlig er oprettet for at yde nødhjælp til flygtningene. Men som en anonym kilde inden for EU siger:

»For politikerne er det svært at forklare, at man skal donere penge til for eksempel Jordans infrastruktur. Det tilfredsstillende fremmedfjendske elementer i deres hjemlande meget bedre, hvis de siger, at pengene går til flygtningene i nærområderne.«

Salam Abdul Rahim og hendes mand har søgt om genbosættelse og fik det i Canada i 2016. Men de turde ikke tage af sted – på grund af de store kulturforskelle. Det har familien senere bittert fortrudt.

Matematiklæreren Ahmed vil for alt i verden gerne til et tredjeland med sin familie. Men han tror ikke, han har nogen chancer, og han har ikke søgt.